

R. P. Thomæ Tamburini È Societate Jesu Opera Omnia

Tamburini, Tommaso

Lugduni, 1689

8. Quo loco.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-78172](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-78172)

absolvendi: Ita Sylvest. Navarri aliq. quos sequitur uterque Dicast. lib. 2. de iust. tract. 2. d. 10. d. 1. m. 15 quia, ut cetera taceam, culpa gravis est, obligationem propriam transferre velle in alios, qui regulariter erunt ipso Testatore negligentiores. Lege Doctores, Mol. d. 753. Less. lib. 2. c. 12. m. 11. Rebell. q. 17. num. 6. Valq. p. 2. d. 75 cap. 3. num. 14. & 3. cap. q. 91. art. 1. dub. 5. hac de re valde rigide differentes.

4. Quartò, quando solutio faciend. est ex contractu, quamvis aliqui teneant peccari mortaliter, nisi fiat die in contractu præscripta, saltem quando intercessit iuramentum: Molina meritò docet, non semper mortaliter peccari: quia iuramentum intelligitur, morali modo, unde, quando dilatio nullum detrimentum affert creditori, ceteraque futura sit solutio, dilatio non erit censenda mortalis. Pari modo notant aliqui, non esse reum culpæ mortalis eum, qui cum debeat, v.g. singulis Calendis Sept. centum annuos, eos non solvit, nisi à Domino requiratur: hic enim est modus ordinarius humanus cuiusmodi census solvendi: Verùm, id limitandum, seu declarandum omnino est. Quando enim creditor indicatur rationabiliter esse invitatus in acceptanda dilatione, non poterit excusari debitor, qui est solvendo. Ut v. g. propter nobilitatem, seu potentiam debitoris, non audeat creditor inops exigere, quis excusabit debitorem?

5. Quando terminus solvendi conditus fuit in favorem debitoris, ut in commodato, & mutuo, potest debitor terminum prævenire, & solvere. Ita Sylvest. v. Locatio q. 6. Med. D. de restit. q. 3. causa 6. lege Marian. p. 8. tr. 7. resol. 17. Quòd si creditor acceptare nolit, & forte postea res pereat, interitus creditori imputabitur, non debitori. Quando verò terminus fuit in favorem creditoris, ut in locato, tunc debitor prævenire terminum non valet: esset enim in damnum creditoris.

Creditori autem ipsi nunquam conceditur posse petere rem sibi reddi ante terminum conventum, & unice de plus petit. nisi in tribus casibus. Primò, si debitor pergat ad inopiam. Secundò, si ingam parer. Tertiò, si incipiat esse suspectus de non solvendo, nam tunc cogetur, vel reddere, vel cautionem præstare.

§. VII. Quo ordine.

1. Quando debes pluribus, nec es solvendo omnibus, certè creditori habenti potius ius reddere oportebit: quòd si omnes æquali iuri polleant, pro rata erit, quod habes, singulis dividendum. Sed ecce varius, multiplex, ac difficilis nodus extricandus: Quo enim filo manuductus intricatum hunc labyrinthum de prælatione creditorum evadam? Puto strictim, ac summatim id à me explicari sine periculo obscuritatis non posse enim propterea satius iudico, te in re præsertim non admodum frequenti, ad Theologos, ac Iurisperitos de ea fusè disputantes ablegare. Molin. d. 760. Less. l. c. cap. 15. Val. d. 5. quest. 6. part. 10. de Lugo tom. 1. de iust. d. 2. per totam, Valq. cap. 11. de rest. Dicast. lib. 2. de iust. tom. 2. d. 11. Castro Pal. part. 7. d. 1. de iust. commut. p. 18. a §. 15. De his omnibus vide Sotum lib. 5. de iust. quest. 1. art. 1. ad 3. Rebell. part. 1. lib. 2. q. 13. sect. 2. & 3. Azor. 3. p. lib. 4. cap. 32 & 33. Less. lib. 2. c. 15. dub. 8. Valq. de restit. §. 10. dub. 1. & 2. Mol. d. 751. de Lugo tom. 1. de iust. d. 20. sect. 8. §. 3. Bonac. disp. 1. de rest. q. 5.

§. VIII. Quo loco.

1. Distingendum est, vel enim agimus primò de restitutione debita ex iniusta acceptione, seu ex quocunque delicto, vel secundò, ex re accepta, vel tertiò, ex contractu.

Ex delicto.

2. Si restitutio faciend. est ex radice delicti, regula-

riter est exhibenda, ubi degit Dominus rei; quando absentia credendi est ex culpa, vel voluntate debitoris, v. g. si furipsum equum Petri Panormi, & transulsi Syraculas, Panormi debes restituere. modo, si furatus es pecuniam hanc à Titio, & Titio contulit ob sua negotia Catanam, quòd erat secum, hanc pecuniam translaturus, Catanæ debes restituere.

Ratio est, quia creditor per restitutionem debet ad integritatem reduci, & nullum debet ex iniuria tua recipere pati damnum. Quare, si quis fuerit pecuniam, quam ipse Dominus aliò, etiam in diffinitionem Principis, etiam, mittebat, rationabiliter petet, ut ibi reddatur. Dico (rationabiliter) non enim potest temerè velle minus, pro arbitrio suo in quocunque loco restitutionem, sed solum, ubi culpa fuit se se extraxit.

3. Verùm, cuius expensis? Ducendus est, v. g. si ablatum in locum debitum, quis tribuet expensas, respondeo, tribuet debitor, subtrahitis iis, quas fortè, qui Dominus fuisset factorus, si ab illo equus non fuisset ablatum. Ita Sot. Val. Nav. Azor. Mol. Less. & c. munitur apud Dicast. l. c. m. 98. Ratio est, quia creditor, qui nunc est Dominus, pateretur damnum, si aliter iniustitia. Idemque est, si restitutio fiat ex ista retentione, quia tunc iam est ex delicto. Communi tibi, verbi gratià, equum per unum mensem, si in mora iniustitiam reddendi, unde ego Catanam præter omnibus rebus meis: debes tuis expensis translatum ad me equum, subtrahitis iis, quas ego fecissem, & talis subtrahes, si fecissem nullas: sic enim ad equum tunc rediretur iniustitia, cuius mihi ex iniuria tua causa fuit.

4. Inquires: Si expensæ futuræ essent maiores, & æquales rei restituendæ, obligor, cum tanto damno eas pati? Surripui, verbi gratià, equum valoris centum reorum: expensæ autem, ad equum transferendum, addunt ad centum, ducescentos, trecentos auros, & obligor?

Respondeo, te absolute loquendo obligari, quia intristi, tu comede, hoc est, quia tu causa fuisti, quare tum debeas expendi, tu expende: neque enim Dominus ex tua iniustitia pati carentiam suæ rei debet. Dico (absolute) nam, si tu exhibendo tantas illas expensas, tuis non quidem damnum æquale, vel aliquando minus, quam patitur Dominus ex suæ rei carentia, tunc etiam sine dubio teneris: sed si patereris longè maius, quod patitur Dominus ex absentia rei suæ, & tunc sicut fuisset differt solutio, aut aliquo modo conveniri per iuras cum Domino. Ita Vas. Caiet. Nav. & alij apud Val. c. 10. d. 1. p. 20. Ratio est, quia Iustitia non advenit Charitati, quæ est finis omnium virtutum, neque pietatis, & rectæ rationi, quæ per omnes virtutes accurrit. At Charitas, & recta ratio dicat, non debet Dominum velle rem suam cum tanto rigore subtrahere, ut damnum adeò intolerabile debitori inferat, ut æquali autem, seu aliquando maiori, idè obligatus debitorem, quia in damno non adeò excedenti, restitutio debet haberi innocentis Domini.

5. Quòd si differt non possit solutio; vel propter absentiam in loco remotissimo, ac diuturnam Domini, non sit spes futuri temporis, quo res transmittatur ad illum cum moderatis expensis detur, nec per litteras, seu internuntios, Domini voluntatem explorandam, propterea debitor potest rem ablatam sibi retinere, sed vel disponendum de illa est, in favorem pauperum, vel componendum vi beneficij Bullæ Compositio, sicuti sup. cap. 1. §. 3. n. 20. diximus, fieri debet in casu, quo incertus Dominus est, quia in hoc casu moraliter indicator Dominus, ac si esset incertus. Idem potest in alio casu, quando debitor, propter inopiam, modo potest expensas, ne mediocres quidem faciat, transmittendam rem, vel ad Dominum admonendum, tunc enim pari modo, vel pauperibus rem elargitur, vel Beneficio Compositionis utitur. Ita Lud. à Cruce d. 4. Bull. Cruc. d. 6. n. 3. aliq. ab ipso citati. In utroque casu

Si per se voluntas Domini, ut res restituenda
suis consanguineis, Patri, Matri, Filiis, &c. multo
magis si pauperes sint, ipsis dandam rem esse, nemo
dubitat, ut diximus.

Quo loco, ex re accepta.

Si restitutio faciendi est solum ex re accepta bona
v.g. quia habui equum, gemmas, vestes, quæ deinde
perierunt, si bos alterius ad meum præsepe con-
duci debitor, & admonetur Dominus: Quod si res
Domini sit transmittenda, Domini expensis trans-
mittenda erit, Ita Navarr. Mol. Rebell. Less. Regin. Val-
de. alique citati à Dicast. lib. 2. de inst. tract. 2. disp. 11.
§. 1. Ratio est, quia secus ego paterer damnum
meum culpa, tunc enim Dominus ius habet in rem
mea, non verò in me.

Adverte hic tria; Primum, mihi esse compen-
sandas expensas, alioquin ex re ipsa extrahendas, si quæ
sunt, ad sustentandum, verbi g. equum, si quo
contractu, qui dicitur ex negotiis bene gestis.
Secundò, multum expedit, si Dominus admonetur, &
res interius alicubi custodiatur: nam si superfluas expen-
sas sine rationabili voluntate Domini facias, illas amit-
tere, ut si equum, v.g. transmitters cum majoribus
expensis, quam equus valeat, si sine mortali custodia,
ut si tunc si ob negligentem custodiam cum culpa
perierit equus, tenebris ad damni restitutionem,
et nulla damnificatione, Tertiò, si res transmitti ad
Dominum non potest, nec admoneri, nec expectari,
ut detur pauperibus, vel usus sit Bulla compositionis
inter modum iamiam num. 5. dictum. Nec tamen vide-
tur improbabile, posse retineri apud se, quia tunc res
comparatur rei habenti Dominum ignotum, iuxta dicta
num. 11.

Quo loco, ex contractu.

Si restitutio faciendi ex contractu, & ex iusta
exceptione, distinctione opus habemus. Legatur Dicast.
lib. 1. Less. Valg. Reginald. ab eodem citati. Vel enim
restitutio est eadem numero, seu, ut loquuntur Less.
construit, eadem res in specie, v.g. equus locatus, com-
modatus, depositus, vel restituendum est aliquid equi-
valens, v.g. emisti equum, debes pretium, vendidisti
recepto pretio frumentum, debes frumentum pretio rece-
pto æquivalens, accepisti prædium, debes censum, &c.
de utroque separatim.

Quoad primum: Asserit, debere restitui in eo loco, quo
conventum est, vel in eo loco, quem natura iniri contra-
ctus requirit. Verbi gratia, si in contractu locationis equi
appositum sit, ut hic equum restituas, hic debes, si ut re-
stituas Catanæ, quod pergis, illic debes, &c. At verò si
nulla conventio facta est, tunc debet respici natura con-
tractus, hoc est; an primò contractus, quem facis, sit so-
lum in utilitatem alterius contrahentis: Secundò, an so-
lum in tuam; Tertiò, in utriusque.

Si enim acciderit primum, si, v. g. habes depositum
solius in utilitatem solius Domini, ibi bona fide, id est,
sine fraude, & dolo debes restituere, ubi tu existis. Quod
si alio res transmittenda sit, fiat expensis, & periculo Do-
mini, modò non pereat ex tua gravi culpa. Ratio est,
quia locus tu patetis damnum, sine ullo Domini iore
contractu.

Si habes depositum solum in utilitatem tuam, te-
neris tuis expensis restituere in eo loco, ubi bona fide
habuisti Dominus, si tibi non commodasset, modò per
te non perierit, ne Dominus, secum rem suam transfulerit, de-
ducas tamen expensis, quas fecisset Dominus. Ratio est,
quia Dominus non debet pari damnum ex gratuito com-
modato, & ex alia parte non debet, nec ille lucrari, nec
perdere sine tua culpa, ex mero commodato, quod est
ex te gratuitum.

Denique, si rem habes in utilitatem utriusque, ut
in locatione equi, in qua & tu equi usum, & locans pre-
tium habet: tunc in casu, de quo loquimur, quando nulla
facta est conventio, videris primò aspectu, teneri tuis ex-
pensis, ne Dominus sine culpa lædatur: poro tamen, ex-
pensis utriusque; quia retorqueo argumentum, si enim
tuis expensis, tu lædereris sine tua culpa. Dividuntur er-
go æqualiter expensæ, sicut æquale est commodum. Im-
mò addo, non raro debere solis expensis Domini, quan-
do scilicet Domini negligentia non fuit admonitus con-
ductor de loco, ubi restitutio faciendi esset, ipse enim,
suo communiter usurpato iure, utens, ibi restituit, ubi
rem locatam recepit. Excipe, nisi sit recepta consuetudo,
ut alibi restituatur: ita in aliquibus locis equi locati ad
iter faciendum, restitui solent in locis, ad quos equitan-
do pervenitur, &c.

Quoad posterius, quando ex contractu debet resti-
tui res æquivalens iuxta divisionem factam num. 8. Dico de-
bere pari modo restitui secundum conventionem con-
trahentium, sive expresse, sive tacite in contractu pos-
itam; At si nulla sit appositio conditio, regulariter fieri
debet restitutio, seu solutio, ubi tradita res fuit, & recep-
ta, v.g. hic vendidisti, hic locasti equum, hic solve pre-
tium, id enim videtur postulare æquitas: idque æqualitas
inducenda inter contrahentes. Quod si hic Panormi sub
conditione numerata pecunie locos Domum Catanæ
existentem, hic debebis, quia illud (numerata pecunia) id
tacite, ne dicam expresse, importat, &c.

Ex quo vides, tum pro hac postrema doctrina,
tum pro præcedenti, maxime ex circumstantiis decerni
debere in tota hac materia locum, ubi sit restituendum
id, quod nos nunc innuimus sub nomine tacite, vel ex-
presse conventionis, & paulò superius sub nomine natu-
ræ contractus, in quo nunciam tacite imbibitur aliquan-
do vel expresse loci determinatio.

Hinc primò: Si in via tibi do mutuos decem au-
reos, certò non in via, sed ubi tunc ego proxime, immò
etiam longè habito, reddere debebis. Ita Bonacina loco
citato, num. 9. quod tandem concedit de Lugo loco citato
num. 104. quia ex natura mutui, quod est in utilitatem solius
mutuatarii, colligimus, Dominum rem suam habere de-
bere sine expensis: quia nisi expresse quid in contrarium
sit conventum, non est æquum, ut ego ex beneficio tibi
collato damnum patiar.

Quid, si mas, vel vendas in via, dilato pretio, vel res
Quid, si vendas rem existentem in loco distanti, v. gratia,
dolum vini existens in tuo prædio? Respondeo, in his
casibus semper solere constitui in praxi locum solutio-
nis: quod si per incertam non constituitur, ad tacitas,
consuetasque in ea regione conventiones, modo paulò
antè dicto, erit recurrendum.

Hinc secundò: Si tibi promittam dare liberaliter
post annum equum, & ego ante annum domicilium mu-
tare cogar, certè sufficienter tibi satisfaciam, si equum
ibidem dem, ubi bona fide invenior. Ita Dicastill. lib. 2.
tract. 2. d. 11. d. 9. num. 118. quia ex circumstantiis his
peculiaribus, quod hæc sit donatio merè liberalis, quod-
que ego non consulto, ut effugiam ab equo donando,
sed bona fide peregrè abierim, colligitur, non aliter me
promississe.

Hinc tertiò: Censurales, super rebus stabilibus
debitis, verbi gratia, super prædio, domo, feudo, &c.
(nisi expresse conventum aliter fuerit) solvi debent in
loco, ubi sunt res hypothecate: est enim census; quasi
pars fructuum rei. Idem de pensione Beneficij, ibi enim
debet solvi, ubi est beneficium licet sciam sapissimè
conveniri expresse, ut solutio exhibeatur, ubi degit Pen-
sionarius. Idem de legatis: debent enim dari, ubi hæres
hereditatem adiit, nisi aliter ex intentione Testatoris
colligatur, si quidem legata sunt pari modo partes extra-
ctæ ab hereditate.

In omnibus prædictis, quando res ad Dominum longè
distantem transferenda est, cui pereat, si pereat in via, di-
ximus §. 5. num. 3.

§. IX. Qua causa excuset iniquum.

1. **O**Vndecim causas affert Valentia 2. 2. disp. 5. q. 6. part. 7. excusantes à restitutione; & multa de his excusantibus lege apud Castro Pal. de iustitia. comm. disp. 1. part. 17. per totam. Præcipue sunt; Impotentia debitoris, Infamia Vitæ, Memborum periculum, Condono creditoris, Cessio bonorum, Res restituenda creditori nocitura, Præscriptio, Beneficium Bullæ compositionis, Solutio facta creditori sui creditoris, iudicis auctoritas. Quoniam verò ex his multa sparsim in toto hoc libro dicta sunt, cum de periculo infam. &c. cum de adulterio, de re nocitura creditori sup. §. 3. num. 2. de ingressu Rel. sup. §. 1. num. 7. de præscr. sup. tr. 1. cap. 4. de cessione bonorum mox n. 7. dicitur, multa autem sunt facilia, & passim obvia, nec desunt aliqua minus frequentia. Ideo prima hæc, quæ frequentissima est, brevi explicationi subiicienda duntaxat superest: si prius adnotetur, certum esse, excommunicationem creditoris, multò minus debitoris non excusare à restitutione. Ita Sylv. Suar. Less. aliique apud Castro Pal. lib. 1. §. 5. At lucrum magnum à debitore acquirendum, tunc solum dabit causam ad differendam aliquantulum restitutionem, quando speratur sic debitor posse satisfacere omnibus creditoribus. Ita Layman, Lessius, aliique apud Castro Pal. loco citato, §. 4. num. 4.

Inopia excusans à restitutione.

2. Impotentia ergo, seu inopia, causa est legitima, cur omitti, vel quod est minus differri, possit restitutio, quia vulgare est pronuntiatum: *Ad impossibile nemo tenetur*; vide quæ dixi Traet. 2. cap. 6. Cum autem fortior sit omissio (utique perpetua) quam dilatio, fortior ad illam impotentia, quam ad hanc sine dubitatione requiritur. Hinc lego apud Doctores Scotum, Navar. Valent. aliisque apud Bonacin. disput. 1. de restit. quæst. ultim. part. 2. contra Molin. disput. 754. posse licite aliquando ex detrimento, quod debitori sequitur, etiam si non concitatur in necessitate decidendi à suo statu, posse, inquam, licite differri restitutionem ad tempus, quo sine tanto detrimento fieri queat restitutio. Lego apud Lessium lib. 2. cap. 16. num. 22. & 25. cum, qui debet centum aureos, posse differre solutionem, si non potest nunc restituere, nisi prædium multò minoris vendat, quam valet. Lego apud Bonacinam, loco cit. num. 22. & 23. posse differri solutionem, quando ad restituendam statim, rem valentem ducenta, oporteret vendere centum; quod duplex dictum Lessij, & Bonacinæ explicant, quantum debet esse detrimentum, quod hanc licentiam differendi concedit. Lege apud Ioannem Medinam Codic. de restitut. quæstion. 2. ad 2. Lessium, Navar. apud Castro Pal. mox citandum; si periculum sit, ut filii se prostituunt, & ne filij fiant latrones, vel ne debitor ipse pater ob summam indigentiam in desperationem incidat, posse differri solutionem. Addit meritò Castro Palaus de iustitia commutat. disput. 1. part. 18. §. 3. dummodo creditori inde grave damnum non obveniat. Hæc equam, absolute lego: At propter has causas potest restitutionem absolute omitti, non passim lego. Nam si deinde accedat maior causa, quale est periculum vitæ, membrorum, iactura notabilis, & diuturna propriæ sanitatis, gravis infamia, notabilis casus à suo statu, utur illi filij, verbi gratia, patetque, non habeant unde alantur, &c. non differri solum, sed omitti omnino poterit restitutio.

Qua ratione, qui differt solutionem ob causas prædictas, obligetur ad interest, quod ex dilatione forte paritur creditor, lege apud Doctores, de Lugo de iustitia disput. 21. sect. 1. a num. 16. Molin. Lessium, Rebelhum, aliisque apud ipsum.

3. Sed quid, si detrimentum illud, & periculum latrociniandi in filiis, & desperationis in patre, de facto

semper perseverent; Respondeo: Tunc non est imbabile cum Rebel. p. 1. lib. 2. quæst. 17. sect. 1. n. 39. peritens omitti posse restitutionem, si tamen prædicta diligenter remedia, nec illa mala perseverent, & tuatur illa pars; quæ sine magno detrimento potest grave inde damnum creditori non obveniat. Ratio est, quia secus debitor hic, & tunc daret creditori debitum plusquam ipsi deberetur, daret enim illud, quod ipsi debitori in illis periculis, & detrimentis tam bonis, quæ superari moraliter non possunt, ut superius animò debet, valet multò plus, quam illud quod debitor quod iustitia obligare non potest, quæ æquitate se respicit. Vnde §. præced. num. 4. Dixi notabiliter, quod debitor ad non notabilem iacturam, maxime quando bitum est ex delicto, ex omni recta ratione obligatur, nam idem obligavimus etiam ad partem, quando potest, &c.

4. Illa ergo inopia, seu impotentia, omnino à restitutione liberat, quæ primò debitor verè non habet, sed solvat. Secundo, quæ si solvat, sit extremè indigentia, quæ, si solvat, sit graviter indigens; quod aliter supra in simili diximus, quæ quis notabiliter cadit in statu. Adverte illud, notabiliter quod, quia non notabiliter aliquibus. Proh, quam sæpe palliatur obligatio, tutionis, ut aliquando appareat esse moraliter impotens, quæ certè eius generis non est!

Vi è contra, si creditori coislet de impotentia inmoda debitoris, illi molestiam efferte non possunt. Indice perere, ut in carcerem debitorem coislet. Bardi lib. 1. §. 10. num. 6. quia ius Creditoris contra proximum impotentem, vel suspenditur, vel extinguitur. Video tamen sapissimè excusari Creditores urgentes, sæpe adesse spes, ut Debitor ita vexatus aliquam rationem inveniendi solvendi. An adesse possit alia excusatio, prædicta inquirat.

5. Adverte item si quis in statum honorificum cendisset propter rem alienam mala fide acceptam, facienda esse restitutionem, etiam cum diminutione sui talis status, quia hoc non esset cadere, sed recedere: multò magis si in pari necessitate esset, & rem furripuit, tunc enim debet esse melior conditio innocentis domini. Illic subadverte, si filius, verbi gratia, usurarij mala fide cepit possidere, teneri eum, cum diminutione status relictæ à patre, ad restitutionem, quia cuiusmodi possessio cum mala fide nihil ipsi obligatur: si verò cepit possidere bona fide, non tenetur ea à suo statu bona fide possessio decidere, ut restituit, si cognoscat ea esse bona aliena, quia quilibet ius ad conservandum statum bona fide facit. Vnde Dianam part. 1. §. tract. 14. res. 57. & ex Celsino, de Lugo d. 21. de iust. n. 12.

Impotentia Testis, & Notarij an à restitutione excuset?

6. In concursu extremæ, vel gravis necessitatis debitoris, & creditoris, quid faciendum, per aliam occasionem disputabimus. Verum, casus ille frequens desinit, & Notario, hic non est prætermittendus. Hic enim non raro falsis testimoniis, vel scripturis impetrant innocentem in amissionem bonorum, immò quando in periculum vitæ, se excusant à restitutione, & à revocatione dicti, vel scripturæ, ob æquale periculum, quod subirent. Sed communitur Doctores clarescere adversus hunc doctrinamque à nobis modò tractatam inculcant. Instat omnium sit Bonacina, cap. 8. præceptum disput. 10. quæst. 3. p. 3. numero 16. Quæres (ait) mirum ob cuius falsum dictum, inferenda est alteri mors, & mutilatio, teneatur ad retractandum suum dictum, periculo similis pena incurrenda? Respondeo affirmativè (cum Valent. Bannez, Azor. Molin. Filluc. citat. lib. à Bonac.) modo credat se profuturum per retractandum, & modo in ferendo testimonio peccaverit. Ratio est, quia æquali damno, habenda est prior ratio innocentis. Tenet

non est
n. 39. per
p. am
tent, &
cento p
at. Ratio
creditor
in illud
nis tam
ut sup
quod d
qualite
biliter, q
et quod
ne oblig
quando p

alium tu almonere, quos ad falsum testimonium ferendum
inducis, ut falsum retrahant, & iis rebusque retrahere,
tenetur iudici fraudem aperire, Innocenscripiatur, quam
est sibi vite periculum imminet, melior enim est conditio
innocentis. Si Reus fuit per alios testes convictus, falsus
testis nihil fecit, non est mirum, tunc ad nihil obligari,
quia nihil damni intulit, ut supportis. (Leg. Dianam par.
3. tract. 5. resolution. 105.)

Dicit modo credat se profuturum, quia credens se nihil
profuturum, non tenetur retrahere, cum nullus ad opus
tenetur obligetur. Tenetur tamen restitutionem damnorum
facere, cum illorum causa iniusta censetur. (huic dicto
addo ego, semper iuvare, saltem per hominem gravem
admonere iudicem de falsitate prædicta ex Dicastill.
lib. 2. tract. 1. de iustitia, disp. 5. dub. 5. num. 5. nam certe
tunc iudex maiorem diligentiam adhibebit exquirendi
veritatem pro reo.)

Dicit modo in proferendo testimonio peccaverit morabli-
ter, nam qui bona fide perniciosam aliquam falsitatem dixit
in iudicio, non tenetur cum tanta suo incommodo, cognita
veritate, dictum retrahere, cum ex nulla radice corripit ad
hoc tenetur: in Sol. Navarr. & alij (Tol. Nav. Clau. Reg.
Sylvapud Bon. ibid. quibus addit De Lugo tom. 2. de ius-
ticia, disp. 30. sect. 3. num. 24.) Hæc ex Bonacina.

Quid, si verum crimen per testimonium prolapsi,
sed iuste, utpote, quod erat occultum? Respondet
cum Castro Pal. de iust. comm. d. 1. p. 17. §. 3. n. 6. cit. Less.
Sanch. Pet. Navar. te tunc non esse obligatum vitam
exponere, ut derelinquntem liberes, sed solum, quando
falsum crimen imposuisti. Ratio est (inquit) quia iam
sententia erit iusta, si crimen verum fuit: ergo tu, licet
peccaveris, non fuisti causa mortis iniustæ, &c. Vide
etiam latius. Hæc duo proximè dicta sic approbat S. v.
Resolutio 1. Qui falso testimonio scienter contigit alium
in iudicio periculum, tenetur etiam cum suo vite periculo, eum
liberare, quod si sine culpa fecit, debet retrahere, si possit
sine magno suo periculo.

Cessio Bonorum.

7. Ad impotentiam reducitur cessio bonorum, de qua
fama cum duo afferre sufficiat, alterum omnibus pervi-
um, alterum singulare.

8. Primò: Cessio bonorum excusat quidem a resti-
tutione in foro externo, non verò in conscientia, nisi
verè impotens sit, qui cedit; ejusmodi enim cessio idco
debitori suffragatur in foro externo, quia Princeps sup-
ponit miserum hominem non esse solvendo, unde si sit
solvendo, nunquam Princeps intendit tollere ius credi-
torum, quod intendere iniquum sanè esset. Alimenta ta-
men, quibus secundum tuum statum parce vivas, te in
foro conscientie posse retinere, immò, & occultare pro-
hibitum est (sive ea accipias ex bonis quibus gaudebas
ante cessationem, sive ex acquisitis postea) si quidem ad
propria alimenta quilibet ius habet; cum is, qui iis ca-
rebat, in gravi necessitate constitutus, in qua etiam alie-
ni posse succipi, nedum propria occultare, communis
iuri nunc est sententia.

9. Ex hac eadem doctrina illud obiter dicam: Nam
patres & filij, quorum viri, parentisque ad magnam
fuit penuriam redacti sive culpa, sive etiam sine culpa,
si post eorum mortem inveniatur non esse solvendo de-
bitis à Patre virisque contractis, possunt ex bonis relictis
tantum subterfuge, atque occultare, quantum satis in-
ducitur ad vitam, solumque statum honestè conservan-
dum. Ita Cælest. citans Scot. Azor. aliòsq. apud Dian.
p. 1. præf. 14. ref. 57. Et in iudicio requisiti possent, cum
equivocatione congrua, iurare se nihil occultare, puta
nihil non ipsis debitum: & propter eadem rationem
non incurrerent excommunicationem fortè latam con-
tra ea bona occultantes.

10. Secundò: Proposita mihi nova quæstioncula fuit
modulterius: An Artífex, qui cessit bonis, possit in po-

stetum contra suum statum otiosi, an verò obligetur ar-
tem suam, ut antea exercere, quò aliquid præter victum
(ut certe potest) acquirendo, creditoribus suis, saltem
ex parte, satisfaciatur.

Respondet, Nonnulli apud Dian. tom. 3. tract. 5. Miscel.
ref. 78. omnino hunc liberare ab operando fortasse con-
tendent, ex eo principio, quòd cessio, quando exhi-
bita est cum ignominia, subit vicem perfectæ solutionis.

Et hanc sententiam mordicus tueri, & probare con-
tendit Thomas Hurtad. part. 2. mor. tract. 8. cap. 4. ref. 33.
num. 433. Verum, quia communis, & solida sententia
negat, tunc extingui obligationem, solum suspendi,
quia tota ratio privilegij cessionis bonorum ducta est
ab impotentia debitoris, & illa ignominia signa solum
adduntur, ne passim huiusmodi cessiones cum damno
Recip. intententur. Ita Covarr. Less. Molin. Turr. Fill.
Bon. apud de Lugo tom. 2. de iust. disp. 21. sect. 2. quibus
addit Castr. Pal. de iust. comm. disp. 1. part. 17. §. 11. num. 6.
cit. Med. Nav. Sanch. & alios. Ideò Artíficem hunc om-
nino obligo ad laborandum iuxta suam conditionem,
quò restituat, quando potest, tum quæ ex contractu,
tum multò magis, quæ debet ex delicto. Et ratio à prio-
ri est, quia quilibet obligatur apponere media saltem or-
dinaria, quæ conducunt ad finem, ad quem quis obli-

gatur, cum certum sit, cum, qui obligatur ad finem,
obligari etiam ad ordinaria media ad illum. Sanè quis
non obliget ex virtute Religionis fidelem ad ambulan-
dum à Domino sua ad Ecclesiam competentem distantem
quo, die Dominico, Missæ inter sit Sacerdotem ex ead-
em; ad emendum Breviarum, quo horas Canonicas
solvat; Patremfamilias ex virtute Charitatis, ad conqui-
rendum consuetis hominum laboribus victum, quo fami-
liam alar, & sexcenta alia? Pari ergo, immò maiori
ratione, iustitia, quæ fortius urgere solet, quam alia
Virtutes, obligabit debitorem hunc artíficem (à quo
ex cessione bonorum non cessit, ut dictum est, obli-
gatio restituendi) ad laborandum secundum suum sta-
tum, qui labor medium est respectu ipsius satis ordina-
rium, quo finem obtineat faciendi æqualitatem, quam
potest cum creditore. Nam, propter eandem rationem,
hunc, & quemlibet alium debitorem non posse repudia-
re hæreditatem, vel quid simile, docet Sanch. Less. apud
Castro Pal. loco cit. num. 4. qua hæreditate possit credi-
toribus satisfacere, quia hoc est medium ordinarium, &
facile.

Paritas, quæ potest obici contra hanc doctrinam, du-
cta à Religioso, qui in nostra sententia non obligatur la-
borare ad solvenda debita contracta in sæculo, iam satis,
superque dissoluta est supra, §. 2. num. præf. 12.

CAPUT II.

De Concausis, seu Cooperantibus ad actionem
iniustam, ex quibus oritur obligatio
restitutionis.

1. Ntequam ad singulas causas accedam, duo pr-
omnibus adverte: Primò, has Concausas nun-
quam teneri ad restitutionem, nisi re ipsa damnâ se-
cutum sit. Secundò, nec teneri, nisi adsit certitudo mor-
ralis, quòd id sit secutum, quòdque sit secutum ex eius-
modi causa. Nam quando de alterutro ex his ambigitur
diximus diserte sup. lib. 1. in Dec. cap. 3. §. 7. v. Damnum
secundo. Concausæ autem hæ, de quibus locuturi su-
mus, novem omnino sunt, his carminibus compre-
hensæ:

Inssio, Consilium, Consensus, Palpo, Recursus,
Participans, Mutus, Non obstants, Non manife-
stans.

De his Concausis lege Azor. 3. p. l. 4. c. 10. Less. l. 2. c. 13.
Reb. p. 1. lib. 2. q. 14. Valq. de rest. c. 9. §. 1. Molin. 3. ad. 719.
Reg.